

Mr Zoran Grbić¹

doi:10.5937/Civitas1701107G

UDC 327.39:28

28(091)

Prethodno saopštenje

Primljen: 16. 06. 2017.

Prihvaćen: 31. 08. 2017.

MUSLIMANSKA BRAĆA: NOVA TERORISTIČKA PRETNJA?

APSTRAKT: Odgovor na pitanje: da li su *Muslimanska braća* teroristička organizacija ili ne? predstavlja osnovnu temu i cilj ovog rada. U pokušaju da damo validan odgovor na ovo pitanje, u radu će biti izneti, u kratkim crtama, *istorijat* ove organizacije, njena *ideologija* i *organizaciona struktura*. U delu koji se odnosi na istorijski okvir razvoja Muslimanske braće biće izložen pregled najvažnijih događaja koji su trajno obeležili ovu organizaciju, kao pokretača procesa *islamskog preporoda* ne samo u kolektivnoj svesti egipatskog naroda, već i širom arapsko-islamskog kruga zemalja. Takođe, u meri u kojoj nam je to objektivno moguće, biće predstavljeni ideološka matrica i uticaji Muslimanske braće na pojavu islamskog političkog aktivizma i savremenih *islamističkih terorističkih organizacija* na Bliskom istoku i širom islamskog sveta. U poglavlju naslovljenom *Organizaciona struktura* posebna pažnja biće posvećena prikazu militantnog ogranka Muslimanske braće, Tajnoj službi (ar. Nizam al-Khass). Bez pretenzija da se da konačan i sveobuhvatan odgovor na postavljeno pitanje, ovaj rad pokušaće da ukaže i na moguće pravce promišljanja u okviru već postojećih napora akademske i bezbednosne zajednice za što objektivnije i celovitije sagledavanje ove organizacije i njenog aktuelnog uticaja na savremene društvene tokove u islamskom svetu.

KLJUČNE REČI: Muslimanska braća, teroristička organizacija, ideologija, islamski preporod.

---

¹ Doktorant Fakulteta za bezbednost i zaštitu u Banjaluci, zorangrbic26@gmail.com

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

1. Uvod

U mnoštvu savremenih islamističkih organizacija, grupa i pokreta na Bliskom istoku, koje u svojoj ideologiji i političkom programu promovišu nasilje kao sredstvo za ostvarivanje svojih ciljeva, organizacija ili pokret Muslimanska braća (*ar. Ikhwan Muslimun*), u daljem tekstu MB, predstavlja poseban i specifičan izazov za naučno-teorijsku analizu i to već pri njenom prvom koraku kada se pokuša dati precizan i argumentovan odgovor na jednostavno, ali suštinski značajno, pitanje: da li je reč o terorističkoj organizaciji ili ne?

Odgovor na ovo pitanje svakako nije lako dati, iz više razloga. Eksperti iz različitih oblasti humanističkih nauka imaju dijametralno suprotno polazište u pristupu sagledavanja, mogli bismo slobodno reći, fenomena MB, s obzirom na značaj i uticaj koji je ova organizacija imala u proteklih nepunih sto godina u oblikovanju (doživljaja) kolektiviteta tj. pripadnosti jednoj specifičnoj zajednici *ummi* u svesti muslimana širom sveta. Nejasnoće i razlike u pristupu dobrim delom su uslovljene problemom suštinskog a onda i pojmovnog definisanja MB – da li je reč o verskoj ili sekularnoj organizaciji, pokretu, grupi, stranci i sl. i koje su njene bitne karakteristike i ciljevi. Teškoće nastaju i usled činjenice da je islam bitan i neodvojiv segment društvenog života muslimana, bez obzira gde se oni nalazili i u kakvim društvenim okolnostima živeli. Ova činjenična konstatacija posebno se odnosi na politički život i uopšte na određivanje mesta i uloge politike u svakodnevnom životu islamskih vernika.

Pojedini islamolozi skloni su da MB definišu kao antikolonijalistički islamski politički pokret „definisana jezikom džihada, povezujući borbu za oslobođenje [od kolonijalizma] sa islamom, što je moćan obrazac koji se i danas uspešno primenjuje u muslimanskoj borbi protiv imperijalizma”.² Na meti kritike MB, u vreme kad je pokret nastajao, našli su se, pored stranih kolonijalnih sila, podjednako i egipatske svetovne vlasti i konzervativna verska elita kojoj se zamerao okoštao i retrogradan pogled na stanje i potrebe ondašnjeg egipatskog društva. Za Espozitoa, jednog od najuglednijih islamologa današnjice na Zapadu, u ideološkom i političkom okviru MB našlo se podjednako dovoljno

---

² Espozito, Dž. L. *Oksfordska istorija islama*, Clio, Beograd, 2002, str. 584.

prostora za ideje i vrednosti iz vremena Muhamedove prvobitne muslimanske zajednice, kao i za one vrednosti i dostignuća koja su početkom 20. veka dolazila sa modernog Zapada (2002: 707).

Većina drugih autora se slaže u oceni da je reč o pokretu koji je postavio temelje islamističkoj ideologiji čije višestruke organizaciono-pojavne oblike i forme prepoznajemo i danas u brojnim slučajevima i pojavama manifestovanja islamizma širom islamskog kulturološkog i civilizacijskog kruga a ponekad i izvan njega, u sredinama koje nikad nisu bile deo ove kulture i civilizacije. Drugi, pak, na pomen MB kategorički iznose stav da je reč o terorističkoj organizaciji sa globalnim ideološkim i verskim elementima u svom programu i ciljevima, koji su decenijama inspirisali i pokretali na akciju brojne terorističke organizacije islamističke orijentacije na Bliskom istoku. Zbog obimnosti teme i velikog broja autora koji su se njome bavili, pokušaćemo da u nastavku rada, u opštim crtama, iznesemo neka od opšteprihvaćenih i naučno validnih mišljenja u vezi s organizacijom MB.

2. Istorijski okvir organizacije

Počeci aktivnosti Muslimanske braće vezuju se za ličnost i životno delo Hasana al-Bane (1906–1949). Na period koji je prethodio sticanju prvih znanja i uključivanja u društveni život, kao i kasnijeg al-Baninog intelektualnog sazrevanja, trajan pečat ostavio je njegov otac, „student Univerziteta al-Azhar u Kairu u vreme Muhameda Abduha”, a kasnije imam i verski učitelj u lokalnoj sredini Mahmudije, al-Baninog rodnog mesta. Tokom rane mladosti i školovanja za učitelja, al-Bana je bio pod snažnim uticajem „sufizma i mističkog učenja velikog islamskog srednjovekovnog teologa, filozofa i mistika al-Gazalija (Abu Hamid al-Gazali, (1058–1111))”.³ Kao student, bio je aktivni učesnik masovnih demonstracija i društvenih previranja koja su zadesila Egipat nakon izbijanja Nacionalističke revolucije 1919. godine u ovoj zemlji.

Burne godine koje su usledile nakon ovih prvih revolucionarnih događaja, bile su obeležene sve većim neredima u zemlji i politič-

---

³ Mitchell, R.P., *The Society of the Muslim Brothers*, Oxford University Press, New York, 1993, str.1–4.

kom borbom za nezavisnost i modernizaciju zemlje. Paralelno sa društvenim procesima na unutrašnjoj političkoj sceni tj. sa naporima za uspostavljanje parlamentarnog života u kraljevini, njen monarh sve više je pokazivao sklonost ka autokratiji i apsolutizmu. Ovo je samo učvrstilo al-Banu u uverenju da je neophodno reorganizovati egipatsko društvo i to po uzoru na islam, uz striktno poštovanje društveno-moralnih normi i vrednosti kojima podučava ova religija. Takođe, čitav spektar društvenih problema, od zabrinutosti usled „posleratne apostazije i nihilizma koji su zahvatili islamski svet”, zatim ogorčenosti zbog „napada na tradiciju i ortodoksiju koji su ohrabрили Kemalističku pobunu u Turskoj”, bile su stalne teme o kojima je al-Bana intenzivno razmišljao tragajući, istovremeno, u okviru sopstvenog društvenog angažmana, za modalitetima njihovog prevazilaženja.⁴

Intenzivniji i sadržajniji društveni kontakti usledili su nakon al-Baninog preseljenja u Ismailiju gde je počeo da radi kao nastavnik arapskog jezika. U ovom gradu al-Bana se okružio religioznim ljudima iz radničkog i sitnotrgovačkog društvenog sloja kojima je ubrzo počeo da prenosi svoja verska znanja i mistička iskustva. Prema onome što je o ovom periodu al-Baninog života zapisao Mičel, boraveći u ovoj sredini al-Bana je vrlo rano spoznao da „izvori snage zajednice počivaju u ulemi, starešinama sufijskih redova, starijim osobama iz viđenijih porodica i klubovima koji okupljaju članstvo na društvenoj i verskoj osnovi”.

Sa šestoricom svojih istomišljenika koji su, poput njega, bili „umorni od poniženja i ograničenja” koje su Arapima i muslimanima decenijama nametali stranci, a što je imalo za posledicu njihov težak „socijalni položaj (*ar. manzilat*)” i gubitak sveopšteg nacionalnog „dostojanstva (*ar. karama*)”, al-Bana je u martu 1928. godine osnovao grupu čiji su članovi „položili zakletvu Bogu da će biti vojska za širenje poruke islama”. Grupa je nazvana *Muslimanska braća*.⁵ Tokom naredne četiri godine aktivnosti grupe bile su fokusirane na prijem novih članova i promovisanje ciljeva i ideologije MB.

---

⁴ Isto.

⁵ Mičel navodi podatak da se u nekim izvorima kao godina osnivanja pominje 1929. Sam naziv grupe ovaj autor pripisuje al-Bani: „Mi smo braća u službi islama, stoga, mi smo ‘Muslimanska braća’“. Isto, str.8.

Područje al-Baninog delovanja i njegovih sledbenika u ovom periodu odnosilo se, mahom, na škole, džamije i slična mesta društvenog okupljanja u Ismailiji. Zahvaljujući al-Baninoj upornosti i ličnoj harizmi grupa je ostvarila zapažen uspeh u pridobijanju novog članstva i popularizovanju svog programa rada. S porastom uticaja i popularnosti rasli su i nepoverenje i sumnjičavost kod nemuslimanskog lokalnog stanovništva, koje je, vremenom, počelo da se žali vlastima na sve veću islamizaciju u ovom gradu. Prve pritužbe na aktivnosti MB bile su upućene Ministarstvu za obrazovanje i to od strane građana hrišćanske veroispovesti. Zatim su na adresu tadašnjeg egipatskog premijera, reakcionarnog Ismail Sidki Paše (Ismail Sedqy Pasha, 1875–1950), počele pristizati različite optužbe protiv al-Bane da je: komunista, zatim republikanac koji radi protiv kralja Fuada, simpatizer opozicione nacionalističko-liberalne Vafd partije i, na kraju, običan kriminalac. Na premijerov zahtev ministarstvo za obrazovanje sprovelo je istragu povodom pritužbi građana Ismailije da bi ubrzo zatim odbacilo sve sumnje u pogledu al-Banine odgovornosti.

Pošto je na svoj zahtev dobio službeni premeštaj u Kairo, al-Bana se 1932. godine uključio u rad Društva za islamsku kulturu, s kojim je MB održavao tesne veze od ranije, jer je osnivač ovog društva bio jedan od al-Banine mlađe braće, visokoobrazovana osoba i iskreni vernik poput ostalih članova al-Banine najuže porodice. Dolazak u Kairo i nastavak al-Baninog društvenog angažmana u novim okolnostima nastalim nakon izvršenog spajanja MB i Društva za islamsku kulturu, označili su početak rada, kako Mičel navodi, „prvog ogranka Muslimanske braće” u egipatskoj prestonici i njihov organizacioni ulazak u prestoničke islamske krugove.

Naporedno s uspehom koji je grupa sa al-Banom na čelu napravila u Kairu, u Ismailiji je, nakon njegovog odlaska iz ovog grada, došlo do prvih pojava sektašenja unutar MB. U osnovi radilo se o borbi za sticanje liderske pozicije među članovima ismailijskog ogranka MB. I pored ovih disidentskih struja, broj članova i poklonika MB u narodu konstantno je rastao i do kraja tridesetih godina prošlog veka dosegao je do pola miliona nastavljajući i dalje da raste. Deceniju kasnije „članstvo je brojalo dva miliona ljudi organizovanih u oko dve hiljade ogrankama MB širom zemlje”⁶

---

⁶ Paison, M., *The History of the Muslim Brotherhood: The Political, Social and Economic*

Posmatrano iz šireg društvenog i političkog konteksta, ovo je, prema oceni poznatog italijanskog orijentaliste i vrsnog poznavaca savremene istorije arapskih zemalja na Bliskom istoku, Masima Campaninija (Massimo Campanini), bio period duboke krize liberalizma i parlamentarizma u egipatskom društvu koje tek što se oslobodilo formalne britanske kolonijalne vlasti, ali ne i okupacije britanskih vojnih formacija. Društveni procesi i politički život u zemlji i dalje su bili pod kontrolom Velike Britanije. Borba za vlast između glavnih pretendenta na vlast, liberalnih i konzervativnih stranaka, samo je još više produbljivala političku i ekonomsku krizu. Kralj Fuad i njegov naslednik od 1936. godine, kralj Faruk, vladali su izvan parlamentarnog okvira, ukidajući i donoseći ustave po svom nahođenju i „rugajući se predstavničkim institucijama”. U periodu od 1922. do 1952. godine „smenjivalo se deset saziva parlamentarne skupštine”, što je za posledicu imalo potpunu blokadu političkih i ekonomskih reformi, nužno neophodnih siromašnom egipatskom društvu, uz to duboko podeljenom po konfesionalnim, klasnim i etničkim osnovama.⁷

Upravo ovaj najširi i socijalno najugroženiji sloj egipatskog stanovništva činio je okvir za društvenokorisne aktivnosti MB, u smislu pružanja različitih vrsta pomoći ugroženima, od opismenjavanja i verske poduke u školama i izvan obrazovnih institucija, do volonterskog rada u bolnicama i kolektivnim smeštajima za siromašne. I sve to po uzoru na praksu i tradiciju verovesnika Muhameda i najranijeg perioda razvoja muslimanske zajednice tj. umme.

Za vreme Drugog svetskog rata, unutar MB razvilo se jedno militantno oružano krilo, prema oceni Campaninija, vrlo verovatno bez al-Baninog uticaja na njegovo formiranje. Prema drugim autorima, otpočinjanju vojnih akcija prethodilo je osnivanje svojevrzne tajne službe (ar. Nizam al-Khass) na čijem se čelu nalazio Abdel Rahman al-Sanadi. Ova služba uživala je visok stepen izvršne autonomije i pripisana joj je odgovornost za seriju akcija političkog nasilja u zemlji.

Transformation of the Arab Republic of Egypt. <http://tiglarchives.org.s3.amazonaws.com/sites/default/files/resources/nimep/v4/The%20History%20of%20the%20Muslim%20Brotherhood.pdf>. (12. 05. 2017.)

⁷ Кампанини, М., *Историја Средњег истока:(1798–2006)*, Clio, Београд, 2011, стр. 82–83.

Po završetku rata, iskoristivši opšti metež u kojem se našlo egipatsko društvo, Tajna služba MB izvršila je nekoliko atentata a 1948. godine, za vreme ratnog sukoba u Palestini, njeni pripadnici napali su i uništili eksplozivom jevrejski kvart u Kairu.⁸ Nakon ovih događaja usledila je akcija egipatskih vlasti. Odlukom premijera Fahmi al-Nukrašija, krajem iste godine, kada su vlasti otkrile tajne planove organizacije o rušenju egipatske vlade, MB je proglašen nezakonitim. Odluka o zabrani rada i zatvaranju brojnih pripadnika MB koštala je života egipatskog premijera, koji je ubrzo zatim ubijen od strane pripadnika Tajne službe, Abdel Madžid Ahmad Hasana, jednog od starijih članova MB, inače studenta veterine.⁹ Međutim, nakon ovog političkog ubistva, usledio je isto tako radikalnan odgovor vlasti koja je februara 1949. godine organizovala i izvršila likvidaciju Hasana al-Bane.

Ovim represivnim činom države ipak nije zaustavljen uticaj MB na društvene i političke tokove u zemlji. Pre nego što je izabrala svog novog vođu, sudiju Hasana al-Hudajbija, koji do tada nije bio formalni član MB, organizacija je već bila pustila duboke i raširene korene unutar najširih slojeva stanovništva. Tri godine kasnije imaće značajnu ulogu u pripremi i uspešnom okončanju revolucije koju su u julu 1952. godine izveli pripadnici Pokreta slobodnih oficira predvođeni Muhamedom Nagibom i Gamal Abdel Naserom. Pojedini autori ovaj značaj i podršku oficirima od strane MB ocenjuju čak presudnim za sam uspeh revolucije.¹⁰ Drugi, pak, period koji je usledio nakon pobede revolucije, svrgavanja monarha i osnivanja Arapske Republike Egipat vide kao važnu prekretnicu u razvoju MB. Uživajući u početku podršku i simpatije Slobodnih oficira, među kojima su neki, poput kasnijeg egipatskog predsednika Anvara al-Sadata bili i članovi MB do izbijanja revolucije, organizacija je ubrzo od strane vlasti i „mladih revolucionara” iz redova vojske označena kao nepoželjna i potencijalno opasna pretnja po razvoj egipatskog društva.

---

⁸ <http://9bri.com/wp-content/uploads/2015/04/Report-on-the-History-of-the-Muslim-Brotherhood1.pdf> (16.05.2017).

⁹ Mitchell, R.P., *The Society of the Muslim Brothers*, str. 68.

¹⁰ Кампанини, М., *Историја Средњег истока:(1798–2006)*, str. 98.

Prve napetosti između MB i novih revolucionarnih vlasti nastupile su posle odbijanja rukovodstva MB da uđe u Savet revolucionarne komande, vrhovno upravno telo koje je odlučivalo o sudbini zemlje. Čelnici organizacije nisu podržavali Naserov stav da vojska uživa bezrezervnu podršku naroda koji joj je poverio odgovornost za vršenje vlasti. Sam Naser, koji je po istom pitanju došao u otvoren sukob i sa predsednikom Nagibom, u javnosti je počeo da najavljuje zabranu delovanja MB. Ovo je prinudilo članstvo da preispita svoj dotadašnji odnos prema režimu i da se odluči na radikalizovanje odnosa MB prema ključnim pojavama i faktorima političkog života.¹¹ Na promenu kursa u odnosu prema vlastima sigurno su imale uticaja i razlike u gledištima koje su po različitim pitanjima ispoljavali najviši rukovodioci organizacije – lider, al-Hudajbi i njemu opoziciono sučeljene ključne figure Tajne službe MB, Abdel Rahman al-Sanadi i Salih al-Ašmavi.

Već 1954. godine preduzet je konkretan i radikalni iskorak u pravcu destabilizovanja režima. Na Nasera je oktobra iste godine¹² u Aleksandriji izvršen neuspeo atentat od strane Mahmuda Abd al-Latifa, pripadnika MB, što je vlastima poslužilo kao povod da preduzmu radikalne mere u obračunu sa organizacijom. Doneta je odluka o zabrani njenog rada¹³ i organizacija je potom zvanično ugašena, dok su pojedini njeni visoki članovi rukovodstva bili uhapšeni i likvidirani.

S porastom popularnosti Naserovog režima u zemljama Trećeg sveta, paralelno je teкао period stagniranja aktivnosti MB u Egiptu, međutim, zahvaljući masovnom proterivanju njenih članova iz zemlje, organizacija je uspela da svoje delovanje proširi u okolnim arapskim i afričkim zemljama poput Sirije, Sudana, Libana, Tunisa i Alžira. Kao posledica teške torture vršene tokom šezdesetih i početkom sedamdesetih godina prošlog veka prema Muslimanskoj braći u egipatskim

---

¹¹ Özdemir, A. J., *From Hasan al-Banna to Mohammad Morsi; The Political Experience of Muslim Brotherhood in Egypt*, Middle East Technical University (ODTU), Ankara, 2013, str. 2. <http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12616165/index.pdf> (18. 05. 2017).

¹² Kao godinu ovog neuspelog atentata na Nasera, Kampanini navodi 1956., dok je prema turskom autoru Ozdemiru u pitanju 1954. godina.

¹³ Kampanini konstatuje: „Naser i vojska iz sukoba [s Muslimanskom braćom] izlaze kao konačni pobednici. Gašenje organizacije Muslimanske braće bilo je samo jedno od obeležja političkog života u Egiptu. Partije su još 1953. godine bile raspuštene...” Кампаніні, М., *Исторія Сре́днього истока: (1798–2006)*, str. 122.

zatvorima, kod članova ove organizacije, po odsluženju dugogodišnjih zatvorskih kazni, formirala se svest o potrebi radikalnijeg obračuna s režimom. Ključna ličnost u oblikovanju misaono-ideološkog okvira ovog radikalnog zaokreta u držanju MB bio je Sejid Kutb (Sayyed Kutb, 1906–1966), egipatski nastavnik i književni kritičar, teolog a kasnije i ideolog sunitske političke doktrine – islamskog radikalizma.¹⁴

U početku distanciran od MB, ovaj zagovornik ideje da „temelji države moraju biti identični s temeljima verovanja”¹⁵, 1952. godine postao je aktivni član organizacije i njen glavni ideolog. Kao autor nekoliko knjiga koje su se bavile socijalnim problemima u muslimanskom društvu i društvenim odnosima posmatranim iz ravnog islama i kapitalizma, Kutb je, nakon neuspelog atentata na Nasera, poput drugih u javnosti eksponiranih članova MB, bio uhapšen i osuđen na kaznu zatvora i dugogodišnji prinudni rad. Tokom boravka u zatvoru svu svoju intelektualnu energiju usmerio je na tumačenje socijalnog i šireg političkog i društvenog konteksta u Kuranu. Iz ovog misaonog napora, čiji su rezultati objavljeni u njegovom antologijskom delu pod naslovom *Znakovi pored puta* (ar. Ma'alim fi at-tariq), motive za konkretnu akciju pronalazili su svi kasniji radikalni i militantni islamistički pokreti, ne samo u Egiptu, već i širom arapsko-islamskog sveta. Što se tiče egipatskih vlasti, pošto su ubrzo prepoznale opasnost od ovih ideja, pojačale su svoju represiju a jedna od žrtava ove tzv. „druge čistke” bio i Kutb, koji je osuđen na smrtnu kaznu i pogubljen 1966. godine.

Većina autora ima nepodeljeno mišljenje da se period krize MB poklopio s razdobljem jačanja pozicije i ugleda predsednika Nasera u zemlji, ali još više u međunarodnim okvirima. Odluke koje je egipatski lider donosio povodom izbijanja Suecke krize i u ratu koji je, kao posledica te krize, izbio sa Izraelom 1956. godine, zatim Naserov panarabizam i promovisanje socijalističkih ideja i politike blokovske nesvrstanoosti, sve to umanjilo je privlačnost ideološkog diskursa islamizma MB.

Ponovno oživljavanje aktivnosti MB i militantnog islamizma otpočelo je s uspostavljanjem vlasti predsednika Anvara al-Sada-

---

¹⁴ Özdemir, A. J., *From Hasan al-Banna to Mohammad Morsi; The Political Experience of Muslim Brotherhood in Egypt*, str. 17-18.

¹⁵ Божовић, Р., *Пут ислама: поглед у исламско-аранску културу*, Службени гласник, Београд, 2015, стр. 156.

ta, 1970. godine, koji je nasledio Nasera na predsedničkom položaju i otvorio novo poglavlje egipatske državne politike, tzv. „dvostruki infitah” – ekonomsko i političko „otvaranje” zemlje koje je suštinski značilo napuštanje ideja socijalizma, liberalizaciju tržišta, pogotovo za razvijene zapadne privrede, zadobijanje poverenja SAD i pacifikovanje odnosa sa Izraelom.¹⁶ U sklopu ove nove politike bile su i dve odluke koje će islamistima dati novi polet: proglašenje islama za zvaničnu državnu religiju i uvođenje šerijata u zvaničnu državnu zakonodavnu praksu. Posledice ovakvog zaokreta od pređašnje naserovske politike bile su rehabilitacija MB i ubrzano umnožavanje i radikalizovanje islamskih organizacija, koje su počele nicati unutar socijalno ugroženih kategorija stanovništva, posebno među studentima i radnicima. Uspon islamske ideologije postao je očigledan u svim delovima egipatskog društva a talas popularnosti islamskih ideja i svetonazora iskoristila je i organizacija MB. Nakon što je pušten na slobodu, lider MB al-Hudajbi je, sve do svoje smrti dve godine kasnije, tj. do 1973. godine, intenzivno i predano radio na popularizovanju i širenju uticaja svoje organizacije. Na položaju vođe zamenio ga je Omar al-Tilmisani.

Pojedini autori poput Kampaninija prave jasnu razliku između ideologije tradicionalnog islamizma, čiji je glavni eksponent u pomenutom razdoblju organizacija MB, i programsko-ideoloških stremljenja brojnih islamskih ekstremnih i terorističkih organizacija i grupa poput *Takfir wa al-Hijrah*, *Jama'atu Islamiyya* i *Al-Jihad*. Dok su „Egipatska Muslimanska braća [...] u vreme Sadata (kao i kasnije, u vreme njegovog naslednika Mubarak) težila pozakonjenju koje je vladajućim snagama osporavalo kontrolu nad civilnim društvom i njihovim predstavnicima (zanatskim udruženjima, sindikatima, vidovima socijalne i zdravstvene pomoći na terenu) ... [pomenute terorističke organizacije i grupe] su se oslanjale na Kutbovu misao i učenje srednjovekovnih teologa kao što je Ibn Tajmija¹⁷, ali su se pre svega pozivale na džihad [...] protiv nevernič-

---

¹⁶ Кампанини, М., *Историја Средњег истока: (1798–2006)*, str. 162.

¹⁷ Ahmad ibn Taymiyya, (1263-1328), arapski teolog i pravnik, pripadnik hanbalitske škole u sunitском islamu, protivnik svih vrsta islamskih sekti, osporavatelj grčke filozofije, judaizma i hrišćanstva i verski uzor *vahabita* čije učenje važi, u današnje vreme, za izvoriste i nadahnuće mnogim islamističkim organizacijama i terorističkim grupama. Vidi opširnije: Smailagić, N., *Leksikon Islama*, Sarajevo : Svjetlost, 1990, str. 260– 261.

kih i bezbožničkih režima (na prvom mestu Sadatovog), odnosno protiv cionizma i zapadnog imperijalizma”.¹⁸ Služeći se fundamentalističkom i islamističkom retorikom, vremenom su ove organizacije i grupe postale uspješnije od MB u procesu pridobijanja, indoktrinacije i regrutovanja novog članstva iz redova nezadovoljnih studenata i nezaposlene mlade inteligencije. Pod al-Tilmisanijevim liderstvom, organizacija je postepeno počela da poprima obeležja političke organizacije podešavajući svoju terminološku retoriku opštoj političkoj i društvenoj klimi u zemlji.

Iako su političke mere države na unutrašnjem planu išle u pravcu relaksiranja društvenih napetosti, poput proglašenja opšte amnestije 1975. godine za sve protivnike naserovog režima, društvena klima u Egiptu tokom čitavog perioda Sadatove vlasti bila je obeležena ekspanzijom verskog radikalizma čiji su glavni eksponenti, upravo u ličnosti predsednika i u državnom aparatu, videli svog najvećeg neprijatelja. Shodno tome, prema oceni Kampaninija, pojedine terorističke organizacije islamističkog karaktera, pred kraj osme decenije prošlog veka, „razvile su ciljani terorizam koji je bio usmeren na institucije”, s namerom rušenja Sadata i uklanjanja njegovog aparata vlasti.

I dok je na početku svog predsedničkog mandata u obračunu s naseristima i levičarima svih boja vešto koristio islamsko raspoloženje u društvu, predstavljajući i samog sebe kao uzornog muslimana, pred kraj svoje vladavine Sadat, svestan nove opasnosti, sve protivnike režima, bez obzira da li se radilo o islamistima ili protivnicima iz redova građanstva i političke opozicije, svrstava u jednu kategoriju – kategoriju neprijatelja. Usledio je talas hapšenja, progonstva i represalija koji su do temelja uzdrmali egipatsko društvo da bi na kraju i sam predsednik Sadat postao žrtva nasilja, pošto je na njega oktobra 1981. uspešno izveden atentat od strane jednog pripadnika al-Džihada.

U decenijama koje su usledile pod vlašću Sadatovog naslednika, egipatskog predsednika Muhameda Hosni Mubaraka, aktivnosti MB bile su u senci sve opasnijeg delovanja različitih islamističkih terorističkih organizacija, posebno u periodu devedesetih godina prošlog veka. Na internacionalnom planu, MB je imala svoju organizacionu formu poznatu pod nazivom Tanzim al-Dawli, neku vrstu međunarodne mreže nacionalnih organizacija koje su delile zajedničku ideologiju sa

---

¹⁸ Кампанини, М., *Историја Средњег истока:(1798–2006)*, str. 165.

izvornom egipatskom organizacijom MB. Međutim, istovetne ideološke vrednosti i ciljeve delili su i militantni islamisti, poput pripadnika al-Kaide, Izedin Kasem Brigada, Boko Harama, al-Šababa i današnje Islamske Države. Ono što je suštinski razlikovalo MB od ovih terorističkih organizacija tih godina, ogledalo se u načinu ostvarivanja ideoloških ciljeva. Dok je organizacija pod vođstvom al-Tilmisanija sredinom osamdesetih godina prošlog veka počela da se uključuje u izborne političke procese i da participira u javnom političkom životu Egipta, 1984. u koaliciji sa neovafdistima a 1987. godine zajedno sa političkim predstavnicima radništva, dotle su militantni islamisti nastavili da insistiraju na izvornoj ideologiji MB služeći se i dalje nasiljem u obračunu sa svojim ideološkim neistomišljenicima. Al-Tilmisani je, prema oceni pojedinih autora, „bio oprezan u izbegavanju bilo kakve podrške nasilju, osudivši terorizam i reinterpretirajući džihad kao napor za opšte dobro”.¹⁹ Bez obzira na ovu činjenicu, većina autora ocenjuje ključnim to da organizacija MB nikada nije prestajala da pruža materijalnu podršku ovim militantnim islamističkim grupama, čak i u okolnostima kada se na domaćoj političkoj sceni, u ulozi vodeće opozicije režimu, pojavljivala pod svojim imenom, ili u formi legalne i legitimne političke opcije (kao „Partija slobode i pravde”), učestvujući u izbornim procesima za osvajanje vlasti u Egiptu, u periodu od 2005. do 2013. godine.

3. Ideološke osnove organizacije

Ideologija MB zasnovana je na al-Baninom tumačenju teološkog, pravnog i političkog učenja nekoliko ključnih ličnosti iz islamske istorije, „od Ibn Tajmije, preko Abd al-Vahaba do Muhameda Abduha i njegovog učenika Rašida Ride”.²⁰ Na osnovu tek nekoliko reči koje se pripisuju al-Bani a koje glase: „Priroda islama je da dominira, ne da bude pod dominacijom, da nametne svoj zakon svim nacijama i da pro-

---

¹⁹ Meijer, R., *The Muslim Brotherhood and the Political: an Exercise in Ambiguity*. http://www.academia.edu/10333357/_The_Muslim_Brotherhood_and_the_Political_An_Exercise_in_Ambiguity_in_The_Muslim_Brotherhood_in_Europe_Roel_Meijer_and_Edwin_Bakker_edds._Hurst_and_Co._Columbia_University_Press_2012_pp._291-316. (24. 05. 2017.)

²⁰ Kostić, I. E. *Hasan al-Bana i pokret Muslimanske braće*. <http://www.centarkom.rs/wp-content/uploads/2013/01/Hasan-al-Bana-i-pokret-Muslimanske-bra%C4%87e.pdf>. (24. 05. 2017.)

širi svoju vlast na čitavoj planeti”, može se zaključiti o snažnoj verskoj komponenti koja predstavlja osnovno ideološko polazište MB.²¹

Na istom tragu je i analiza eksperata za terorizam iz američke nevladine organizacije „The Investigative Projekt on Terrorism” (IPT) koja upućuje na zaključak da „Muslimanska braća nastoje da obnove istorijski halifat a zatim da prošire svoju vlast širom sveta iskorenjujući neislamske vlade”.²² Prema mišljenju ovih eksperata, MB nastoji da ovako zamišljen cilj ostvari kombinovanjem nasilnih i političkih sredstava i metoda.

Centralni princip na kojem počiva ideologija MB predstavlja institut džihada. I sam osnivač MB ne osporava ni najmanje njegov značaj: „Džihad je svakom muslimanu od Boga data obaveza koja se ne može ignorisati, niti izbegavati... svaka osoba treba da pripremi sebe za džihad i da željno i strpljivo čeka dan kada će je Bog pozvati da pokaže spremnost da žrtvuje svoj život. Mi svi treba da se zapitamo da li postoji brži način za odlazak na nebo?”²³

Vrlo sažet opis ideološke osnove MB dat je i u samoj al-Baninjoj definiciji pokreta: „[to je] salafijska poruka, sunitski način, sufijska istina, politička organizacija, atletska grupa, kulturno-obrazovna unija, privredno društvo i socijalna ideja”.²⁴

Opšti i, reklo bi se, do krajnosti pojednostavljeni cilj organizacije MB, iz perspektive stručnjaka za terorizam iz Islamabada, Ismaila Gula, mogao bi se svesti na: ustrojstvo države i celokupnog društva po uzoru na Kuran i sunu.²⁵

Pojedini autori vide ideologiju MB u zavisnosti od njenog odnosa prema vladajućem sistemu vrednosti pa, shodno tome, ukazuju na dva osnovna ideološka trenda – antisistemski i sistemski i četiri faze

---

²¹ Hoveyda, F., *The Broken Crescent: The Threat of Militant Islamic Fundamentalism*, Praeger Publishers (2002) <http://9bri.com/wp-content/uploads/2015/04/Report-on-the-History-of-the-Muslim-Brotherhood1.pdf>. (24. 05. 2017.)

²² <http://www.investigativeproject.org/documents/misc/135.pdf>. (24. 05. 2017.)

²³ Hassan al-Banna, *The Way of Jihad*. http://actmemphis.org/MB-The-Way-of_Jihad-by-al-Banan.pdf (24. 05. 2017.)

²⁴ Mitchell, R.P., *The Society of the Muslim Brothers*, str. 14.

²⁵ Гуть, И., *Транснациональные исламистские сети*. <https://www.icrc.org/rus/assets/files/review/2010/05-gul.pdf>, str. 65. (24. 05. 2017.)

istorijskog razvoja glavne ideološke linije MB.²⁶ Antisistemski ideološki trend obuhvata prve dve faze razvoja od kojih prva otpočinje 1928. a završava se kasnih 1940-ih godina. Reč je, dakle, o prvoj generaciji Muslimanske braće i njihovom odnosu prema tadašnjem egipatskom društvu i politici. U ovom periodu u ideološkom fokusu su islamističke teme poput obnove islamskog identiteta i halifata tj. reislamizacija društva, kritika zapadnjačkog uticaja na ovo društvo, posebno u sferi politike, obrazovanja i socijalnih odnosa.

Druga faza obuhvata period od sredine četrdesetih do polovine šezdesetih godina prošlog veka i opisuje se kao razdoblje čistih i nasilnih sukoba MB, prvo s monarhističkim, a zatim i Naserovim revolucionarnim režimom. To je istovremeno i period kada organizacija otpočinje da vrši politička ubistva najviših predstavnika vlasti. Nesumnjivo da je organizacija u to vreme bila pod snažnim uticajem islamističkog aktivizma Sejida Kutba i grupe njegovih sledbenika koja je kasnije nazvana „Organizacija 1965“.

Druga generacija Muslimanske braće uključila se ranih sedamdesetih godina 20. veka u rad političkih i društvenih institucija sistema prilagodivši i svoju ideologiju nenasilnim sredstvima i metodama borbe za vlast. Ova treća ideološka faza trajala je, prema Abdul Redi, do ranih devedesetih godina i nastavljena je tokom kasnijeg vremena sve većim uključivanjem MB u društveni, ali i parlamentarni život zemlje. Ovim procesom političkog sazrevanja završila se 2012. godine i poslednja – četvrta faza ideološkog razvoja Muslimanske braće.

4. Organizaciona struktura MB

U početnoj etapi svog razvoja pokret MB je predstavljao malu grupu istomišljenika okupljenih oko ideologije koju je promovisao njihov vođa, Hasan al-Bana. Do 1933. godine grupa je već imala nekoliko ogranaka u pojedinim gradovima Egipta da bi u godinama koje su usledile, u cilju održavanja brzog tempa širenja, rukovodstvo donelo odluku

---

²⁶ Reda, A. A. *The Muslim Brotherhood in Power: Ideology and Governance in Post-Arab Spring Egypt*, Department of Near and Middle Eastern Civilizations University of Toronto, 2014. https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/67953/1/Abdul_Reda_Amir_201411_MA_thesis.pdf. (25. 05. 2017.)

o povezivanju ovih ogranaka u jednu čvršću organizacionu strukturu tj. sa lokalnog nivoa prešlo se na regionalni nivo organizovanja i povezivanja mesnih ogranaka MB. Ovako uspostavljenom organizacionom mrežom upravljalo se i koordiniralo iz centrale, koja se tih godina preselila iz Ismailije u Kairo.²⁷ Vrhovni organ upravljanja – Rukovodni savet, konstituisan na Prvoj konferenciji u Ismailiji, sastojao se od lokalnih predstavnika ogranaka MB i članova kairskog ogranka MB. Ubrzo zatim donete su regule o uslovima i postupku formalnog stupanja u članstvo, sačinjen je i usvojen program obrazovanja članstva, kao i administrativna i finansijska pravila i procedure od značaja za funkcionisanje MB.

Ideologija i društveni uticaj MB naglo su se proširili u sve delove zemlje zahvaljujući strategiji involviranja članstva u lokalne medije, koji su kontinuirano objavljivali tekstove s propagandnim sadržajem ove organizacije. Koliki je bio značaj uspešnog medijskog nastupa govori i činjenica da je na Drugoj konferenciji, održanoj u Kairu 1934. godine, doneta odluka o osnivanju samostalne štamparske delatnosti u okviru MB. Time je uspostavljen brz i siguran kanal međusobnog informisanja članstva. Istovremeno su na konferenciji bliže određeni i trajno uspostavljeni načini finansiranja aktivnosti organizacije. Za glavnog rukovodioca (ar. al-Murshid al-amm) tj. lidera MB potvrđen je izbor al-Bane i doneta je odluka da se u sastav Rukovodnog saveta ubuduće biraju najobrazovaniji i najstručniji članovi. Na Trećoj konferenciji, održanoj sledeće godine, usvojen je Opšti zakon kojim su postavljene osnove za uređenje administracije, kao i procedure od značaja za: donošenje političkih odluka, utvrđivanje statusa, obaveza i odgovornosti članova, finansiranje organizacije i regrutaciju novog članstva.

Organizaciona struktura MB postavljena je vertikalno, uz dosledno poštovanje principa centralizacije, subordinacije i hijerarhije u odlučivanju i rukovođenju. Viši položaj u hijerarhiji donosio je članovima MB više ugleda i privilegija, ali i obaveza i odgovornosti. Centrala i sedište Rukovodnog saveta nalazili su se u Kairu, dok su u različitim oblastima zemlje postojali regionalni ogranci. Godine 1935. bilo je dva-

---

²⁷ Lia, B., „*The Society of the Muslim Brothers in Egypt: The Rise of an Islamic Mass Movement 1928-1942*”, Ithaca Press, Oslo, 2010, str. 93. <http://9bri.com/wp-content/uploads/2015/04/Report-on-the-History-of-the-Muslim-Brotherhood1.pdf> (22. 05. 2017.)

naest regionalnih ogranaka a pet godina kasnije – dvadeset. U okviru jedne regije funkcionisale su okružne kancelarije, kao manje organizacije jedinice, a u okviru njih još manji organizacioni delovi – lokalni ogranci. Najmanji organizacioni delovi, podgrupe ili tzv. porodice, sastavljene obično od pet ili šest lica, činili su sastavni deo lokalnih ogranaka. Članstvo se delilo na: aktivno, obično, pridruženo, na pristalice i simpatizere.

Rukovodeća struktura organizacije počivala je na trima komponentama: Glavnom rukovodiocu (lideru, ar. murshid), Rukovodnom savetu i Glavnom savetodavnom veću (ar. shura). Funkcija lidera davala je pravo njenim nosiocima da reprezentuju ideologiju organizacije u javnosti i tradicionalno je podrazumevala rukovođenje međunarodnim pokretom Muslimanske braće. Do 2010. godine ovo je bila doživotna funkcija da bi nakon te godine bila ograničena maksimalno na dva šestogodišnja mandata. Iste godine uvedene su i dve zameničke funkcije muršida, kao i funkcija portparola organizacije.

Kao najvišem rukovodnom organu i administrativnom telu, Rukovodnom savetu je poverena ključna uloga u formulisanju i sprovođenju politike MB, dok je Glavno savetodavno veće, kojim inače predsedava lider organizacije, prioritarno zaduženo za kontrolu i nadzor sprovođenja političkih odluka i funkcionisanja logističkih i administrativnih tela organizacije.

U vreme snažne represije Naserovog režima rukovodstvo organizacije je bilo primorano da se na različite načine dovija u održavanju organizacione strukture i funkcionisanja MB. Iznalaženi su različiti modaliteti povezivanja članstva i rada na terenu. Jedan od njih podrazumevao je uključivanje ženskih srodnika članstva u aktivnosti MB, posebno na uspostavljanju i održavanju kanala za bezbednu komunikaciju među članovima organizacije koji su izdržavali zatvorske kazne.

Kada je reč o paravojnoj ili tajnoj organizacionoj strukturi MB, tačnije o *Tajnoj službi* koja je autonomno delovala unutar organizacije, malo toga je poznato, izuzev činjenica da se radilo o dobro organizovanoj militantnoj jedinici osnovanoj oko 1940. godine. Pojedini autori, koji su istraživali relevantne izvore na ovu temu, ocenjuju da je posredi aparat nastao kao vid svojevrsnog „kompromisa između al-Bane i [...] radikalnih konzervativaca koji su zahtevali da se islamska tradicija i

[šerijat] implementiraju [u društvo] putem sile ako je to neophodno”²⁸ U sastav jedinice regrutovali su se provereni kadrovi MB. Prema norveškom stručnjaku za islamske i bliskoistočne studije, Lia Brinjaru (Lia Brynjar), al-Bana je bio „impresioniran fašističkim grupama mladih koje su se pojavile u Italiji i Nemačkoj tokom 1930-ih i sa [britanskom izviđačkom organizacijom] Rover Scouts”²⁹ Program regrutacije i vojne obuke mladih pripadnika Tajne službe vršen je po uzoru na ovu seniorsku skautsku asocijaciju i shodno njenim pravilima, ali sa snažnim i prioritetnim fokusom na indoktrinaciji regruta islamističkim dogmama, poput džihada i mučeništva.

5. Zaključak

Nesumnjivo da je organizacija Muslimanske braće tokom svog gotovo jednovjekovnog perioda postojanja prolazila kroz različite etape istorijskih i društvenih uslovljenosti i to ne samo onih koji su oblikovali današnji Egipat i region Bliskog istoka, već i onih globalnog karaktera. Svakako da su različite okolnosti u kojima su delovala Muslimanska braća uticale na samu njihovu organizaciju, na njene oblike i forme delovanja, konkretan program aktivnosti, ideološko-političke ciljeve i odabir sredstava i metoda za doseganje tih ciljeva.

Kao što se može videti iz ovog rada, islamski revivalizam i uređenje društvenih odnosa po uzoru na islamske verske principe bili su ključne odrednice teorijsko-praktičnog opusa Hasana al-Bane, osnivača Muslimanske braće. Posmatrano iz ugla vrednosne analize doprinosa Muslimanske braće za nastavak procesa islamskih reformi, podstaknutih još od sredine 19. veka al-Afganijevim i Abduhovim učenjem³⁰, nema sumnje da je taj doprinos velik i značajan, između ostalog, i zbog

---

²⁸ Pargeter, A., „The Muslim Brotherhood: The Burden of Tradition”, Saqi Books, 2011. <http://9bri.com/wp-content/uploads/2015/04/Report-on-the-History-of-the-Muslim-Brotherhood1.pdf> (23. 05. 2017.)

²⁹ I drugi autori, poput Ane Belen Soedž i Berija Rubina zastupaju stav o fašističkim i nacističkim uticajima na al-Baninu ideologiju, čemu se odlučno protivi Kostić u svom radu. Vidi u: Kostić, I. E., *Hasan al-Bana i pokret Muslimanske braće*.

³⁰ Opširnije o ovim reformatorima i pokretima vidi u: Božović, R./Kostić, I.E./Teodosijević, M. *Progonjeni islam*, Utopija, Beograd, 2013, str. 197–280.

činjenice na koju upozoravaju pojedini autori „...što je [al-Bana] skeletu dotadašnjeg reformističkog pokreta dao ‘krv i meso’, odnosno uspeo je da uspostavi vezu između uskih intelektualnih krugova, koji su se zalagali za islamski preporod, i širokih narodnih masa”.³¹

Međutim, bez obzira na brojne razlike i neslaganja mnogih autora u pogledu percepcije ove organizacije³², nesumnjivo je da je u jednom značajnom periodu njenog razvoja imala karakteristike *klasične terorističke organizacije*. Ako ne zbog toga što je i sama preduzimala nasilje kao sredstvo za ostvarenje svojih ciljeva, kombinujući ga često s drugim metodama političke borbe, onda ovakav zaključak stoji, sasvim izvesno, usled činjenice da je promocijom svog ideološko-političkog diskursa podsticala druge organizacije, grupe i pokrete islamističke orijentacije na praktikovanje terorizma kao načina političke borbe.

I ne samo zbog toga. Irelevantni su i stavovi pojedinih autora, kao što smo videli, koji su odgovornost za pribegavanje nasilju pripisivali ekstremnim militantnim frakcijama unutar same organizacije, pri tom negirajući u potpunosti ili umanjujući stepen individualne odgovornosti lidera organizacije u konkretnim slučajevima terorizma.

Naravno postoje i sasvim opravdani razlozi za kritički odnos prema pojedinim stavovima unutar akademske zajednice i posebno van nje, u okviru državnih administracija nekih zemalja čiji predstavnici u poslednje vreme rukovodeći se bilo strateškim i državnim, bilo dnevno-političkim razlozima, precenjuju značaj i ulogu Muslimanske braće u današnjoj eskalaciji islamizma i terorizma islamističkog tipa širom sveta.³³

U odmeravanju tog značaja neophodno je svaki akt terorizma ovog tipa analizirati pojedinačno i izdvojeno od ostalih islamističkih pojava i njihovih ideloških nanosa a onda konkretno ispitivati i njegovu eventualnu povezanost s organizacijom MB. Prethodno je nužno u okviru akademske i bezbednosne zajednice uspostaviti konsenzus oko

---

³¹ Kostić, I. E., *Hasan al-Bana i pokret Muslimanske braće*.

³² Barbara Zolner, autorka studije o ideologiji Muslimanske braće u periodu dok se na čelu organizacije nalazio al-Hudejbi, iznosi kritiku na račun akademske zajednice čiji su pojedini predstavnici poredili ovu organizaciju sa fundamentalističkim terorističkim organizacijama poput al-Kaide. Isto.

³³ Period razvoja organizacije od 2011. g. i tzv. Arapskog proleća pa do danas, kao i odnosi pojedinih zemalja prema Muslimanskoj braći danas, biće izloženi u posebnom radu.

minimuma opšteprihvaćenih standarda i kriterijuma od značaja za ovu analizu. Ukoliko ovaj konsenzus bude počivao na bazičnoj ljudskoj potrebi traganja za istinom, teorijski i praktični rezultati sigurno neće izostati.

6. Literatura

a) Knjige

- Божовић, Р., *Пут ислама: поглед у исламско-арапску културу*, Службени гласник, Београд, 2015.
- Božović, R./Kostić, I.E./Teodosijević, M. *Progonjeni islam*, Utopija, Beograd, 2013
- Espozito, Dž. L. *Oksfordska istorija islama*, Clio, Beograd, 2002.
- Hoveyda, F., *"The Broken Crescent: The Threat of Militant Islamic Fundamentalism"*, Praeger Publishers (2002).
- Кампанини, М., *Историја Средњег истока:(1798-2006)*, Clio, Београд, 2011.
- Lia, B., *"The Society of the Muslim Brothers in Egypt: The Rise of an Islamic Mass Movement 1928-1942"*, Ithaca Press, Oslo, 2010.
- Meijer, R., *The Muslim Brotherhood and the Political: an Exercise in Ambiguity*. Columbia University Press 2012.
- Mitchell, R.P., *The Society of the Muslim Brothers*, Oxford University Press, New York, 1993.
- Pargeter, A., "The Muslim Brotherhood: The Burden of Tradition", Saqi Books, 2011.
- Reda, A. A. *The Muslim Brotherhood in Power: Ideology and Governance in Post-Arab Spring Egypt*, Department of Near and Middle Eastern Civilizations University of Toronto, 2014.
- Smailagić, N., *Leksikon Islama*, Sarajevo : Svjetlost, 1990.

b) Članci

- Гуль, И., *Транснациональные исламистские сети*. Избранные статьи из номеров 880–881, декабрь 2010 г.– март 2011 г. Международный журнал Красного Креста.
- Hassan al-Banna, *The Way of Jihad*. Militant Islam Monitor. org.
- Kostić, I. E., *Hasan al-Bana i pokret Muslimanske braće*. www.centarkom.rs
- Özdemir, A. J., *From Hasan al-Banna to Mohammad Morsi; The Political Experience of Muslim Brotherhood in Egypt*, Middle East Technical University (ODTU), Ankara, 2013.
- Paison, M., *The History of the Muslim Brotherhood: The Political, Social and Economic Transformation of the Arab Republic of Egypt*. Dostupno na: <http://tigrarchives.org.s3.amazonaws.com/sites/default/files/resources/nimep/v4/The%20History%20of%20the%20Muslim%20Brotherhood.pdf>.
www.investigativeproject.org/documents/misc/135.pdf.

THE MUSLIM BROTHERHOOD: NEW TERRORIST FRET?

ABSTRACT: This paper attempts to answer the question of whether the Muslim Brotherhood is a terrorist organization or not. In order to do this, the paper gives an overview of the history of this organization, its ideology and organizational structure. In the section related to the historical context of the development of the Muslim Brotherhood, we will give an overview of the crucial events that have permanently marked this organization as a driving force behind the Islamic resurgence, not only in the collective consciousness of Egyptian people, but throughout the Arab-Islamic countries. This research will also examine the ideological matrix and the influence the Muslim Brotherhood has had on the emergence of Islamic political activism and contemporary Islamist terrorist organizations in the Middle East and across the Islamic world. The chapter entitled 'The Organizational Structure' will focus on the militant branch of the Muslim Brotherhood - the Secret Service (Nizam al-Khass). Admittedly, this research cannot provide a final and complete answer to the above question. Instead, it will attempt to point at the possible course of reflection within the existing efforts of academia and the security community, with the view to gain a more objective and comprehensive understanding of this organization and its present impact on contemporary social trends in the Islamic world.

KEYWORDS: *the Muslim Brotherhood, a terrorist organization, ideology, the Islamic resurgence.*